

Warszawa, 07.07.2021 r.

Krajobraz warowny – wielkie formy militarne ukryte w pejzażu

Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka, którą stara się on zaspokoić od zarania dziejów. Sposób rozumienia bezpieczeństwa ewoluował przez wieki, wraz ze zmieniającymi się zagrożeniami: od dzikich zwierząt i głodu, poprzez wojny i epidemie, po globalne zatrucie środowiska. Od neolitu potrzebę bezpiecznego schronienia zaspokajano poprzez przemyślaną organizację ludzkich siedzib. Fortyfikowano wejścia do jaskiń, lokowano osady na wzgórzach i bagnach. Z czasem ten militarny krajobraz stał się wszechobecny. Mury miast, zamki, drogi – wszystkie służyły bezpieczeństwu. Budowano je na tyle solidnie, że kiedy traciły swą użyteczność, pozostawały na swoim miejscu, przez wieki wrastając w krajobraz. Mają wartość historyczną, ekologiczną, kompozycyjną, a także turystyczną.

Twierdze nieistniejącej już monarchii austro-węgierskiej są najlepszym przykładem wartości wspólnego technicznego i historycznego dziedzictwa narodów Europy Środkowo-Wschodniej. Artyleria dalekosiężna zatrzymała rozwój fortyfikacji bastionowej, kleszczowej i poligonalnej, otwierając erę fortów, twierdz pierścieniowych, a w końcu fortyfikacji rozproszonej, broniącej granic krajów jako fronty ufortyfikowane. Paradoksalnie krajobraz uformowany jako przyszłe pole walk fortecznych wygląda jak spokojowy, parkowy, romantyczny pejzaż w typie ogrodów angielskich.

Za przykład może posłużyć Twierdza Kraków – zabytkowy układ budowli i urządzeń obronnych oraz specyficznie kształtowanej przestrzeni miejskiej i podmiejskiej, powstały w okresie od XVIII do XX wieku. Układ ten jest wynikiem funkcji militarnych, które pełniło miasto od schyłku I Rzeczypospolitej aż po odzyskanie niepodległości. Tworzą go specyficzne zespoły krajobrazowe o znaczących wartościach historycznych i kompozycyjnych. Fenomen twierdzy jako olbrzymiego, świadomie kształtowanego zespołu (większego niż dzisiejsze Miasto Kraków), jej wartości historyczne, pamiątkowe, ekologiczne, estetyczne (w odniesieniu do budowli), krajobrazowe (w odniesieniu do zespołu), kompozycyjne (w

strukturze miasta), społeczne itp. są czytelne i zrozumiałe, a sama twierdza jest możliwa do objęcia ochroną tylko jako zabytkowy krajobraz warowny. Ten i podobne krajobrazy, znane z krwawych walk z okresu I wojny światowej, obecnie pełnią funkcje otwartych muzeów i wielkich kompleksów zieleni. Są one też uwzględniane w planach rozwoju miast.

Zarządzanie tak specyficznym rodzajem krajobrazu stało się elementem budowania wizerunku miast, a nawet całych regionów oraz szansą na wzbogacenie oferty turystycznej. Związek architektury obronnej z krajobrazem bywa promowany poprzez wykorzystanie znakomitych walorów widokowych, a obiekty, często na wpół zrujnowane, po niezbędnym zabezpieczeniu są udostępniane zwiedzającym (np. zamki Jury Krakowsko-Częstochowskiej).

Kampania społeczna „Krajobraz Mojego Miasta” została zainaugurowana w 2016 roku przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Celem kampanii „Krajobraz Mojego Miasta” jest zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej krajobrazu kulturowego i potrzeby jego ochrony. Krajobraz miejski ma niebagatelne znaczenie dla jakości życia codziennego mieszkańców i wpływa na atrakcyjność turystyczną miast. Stanowi pole międzypokoleniowego dialogu, jest tłem dla ważnych wydarzeń i przemian społecznych oraz przestrzenią o dużym znaczeniu dla dziedzictwa regionu.

Narodowy Instytut Dziedzictwa to państwowa instytucja kultury, będąca eksperckim i opiniodawczym wsparciem dla Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu. Misją NID jest tworzenie podstaw dla zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego w celu jego zachowania dla przyszłych pokoleń poprzez wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony oraz konserwacji zabytków, kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego, a także gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie. Instytut, realizując swoje zadania statutowe, uznaje, że zarówno zabytki, jak i niematerialny dorobek kulturowy poprzednich pokoleń są świadectwem naszej przeszłości i jako ważna część naszego dziedzictwa mogą stanowić trwały fundament wspólnej przyszłości i zrównoważonego rozwoju naszej Ojczyzny.

Kontakt do mediów:

Wioletta Łabuda-Iwaniak

Kierownik Zespołu ds. Komunikacji Społecznej,
Koordynator kampanii społecznej „Krajobraz mojego miasta”
wlabuda@nid.pl